
Otcovství, děti a rodina

Pavlát J.

Psychiatrická klinika, 1. LF UK a VFN, Praha,
přednosta prof. MUDr. J. Raboch, DrSc.

SOUHRN

Vědomí důležitosti otcovské péče je mezi odborníky silné a jasné. Velké množství empirických studií dokazuje, že otcovská péče a láska má silný pozitivní vliv na sociální, emoční a kognitivní vývoj a fungování dětí a adolescentů. Její deficit vede k řadě negativních důsledků. Nejčastější příčinou deficitu otcovské péče je rozvod. Severoamerický pediatrický žurnál uvádí, že rozvod zažívá 40 % amerických dětí do svých šestnácti let. Porozvodová situace překvapivě často vede k minimálnímu či žádnému kontaktu otce s dětmi. Nejčastější příčinou tohoto stavu jsou překážky kladené matkou. Děti z rozvedených rodin podle řady studií prosperují hůře než děti z rodin úplných. Ztráta úplné rodiny se tak stává nejčastějším a nejvýznamnějším rizikem pro zdravý vývoj dětí.

Nálezy studií dokládajících důležitost otcovské péče a horší prosperitu dětí z rozvedených rodin vedou k hledání porozvodového uspořádání, které by minimalizovalo ztráty dětí. Jsou iniciovány programy, které edukují rozvádějící se rodiče.

V naší republice rozvodovost není tak vysoká jako ve Spojených státech, nicméně paralely jsou zřejmé a je možné očekávat, že rozvodovost u nás poroste. S touto skutečností se budeme muset vyrovnávat. Musíme hledat cesty jak minimalizovat její důsledky pro děti.

Klíčová slova: rozvod, rodičovský konflikt, mateřská obstrukce, prosperita dětí, otcovství, typy rodin.

SUMMARY

Pavlát J.: Fatherhood, Children and Family

Awareness of the importance of father's care among expert is strong and clear. Great amount of empirical studies proves the father's care and love has strong positive effect on social, emotional and cognitive progress and functioning of children and adolescent. Its deficit has a number of negative consequences. The most frequent cause of deficit of father's care is divorce. The North American pediatric journal claims the 40% of American children experience divorce till the age of sixteen. The postdivorce situation surprisingly oft leads to minimal or no contact with the father. This state of things is mostly due to maternal gatekeeping. Children of divorce according to many studies thrive worst than children from intact families. Loss of family is getting the most frequent and most important risk for the successful development of children.

Findings of studies documenting the importance of father's care and worst prosperity of children of divorce inspire searching for the postdivorce arrangement which minimize the loss of children. Programs are initiated which educate the divorcing parents.

Divorce rate in our republic is not as high as in the US but nevertheless the parallels are evident and we can expect our rate of divorce will increase. We will have to come up to this fact. We must seek the way how to minimize its consequences for the children.

Key words: divorce, parental conflict, maternal gatekeeping, children well-being, fatherhood, family types.

Čes. a slov. Psychiat., 104, 2008, No. 4, pp. 189–195.

ÚVOD

Až v devadesátých letech minulého století vzrostl zájem o objasnění významu otce pro zdárný vývoj dítěte. Až do té doby bylo na otce pohlíženo jako na živitele rodiny, který má jen malý význam ve výchově dětí. Tato skutečnost se přičítá naší kulturní tradici, značnou roli sehrála i neověřitelná psychoanalytická teorie, která přičítá zásadní

(výlučnou) důležitost vztahu matky a dítěte. Malý zájem o roli otce měli až do sedmdesátých let i vědci. Sdíleli všeobecné mínění, že otec je pro zdravý vývoj dítěte málo důležitý. Přestože některé dřívější práce doložily, že otcovská výchova je stejně tak významná jako výchova mateřská, například ve vztahu ke společenské maladaptaci dětí [48].

V sedmdesátých letech se postupně objevily práce, které dokládaly důležitost otcovské postavy. Značný vliv sehrálo feministické hnutí, které vola-

lo po revizi ženské identity a vyvolalo zájem i o prozkoumání role muže v rodině a ve výchově dětí. Rostla i zaměstnanost žen a postupně rostl i podíl mužů na chodu domácnosti a výchově dětí.

Na konci osmdesátých let bylo již vědomí důležitosti otcovské výchovy přinejmenším mezi odborníky silné a jasné a objevily se práce, které alarmovaly veřejnost poukazem na panující stav věcí - počet dětí vyrůstajících bez adekvátní péče otce rychle rostl. Především v USA sociální opatření zvýhodňující svobodné matky vedlo k explozivnímu nárůstu počtu svobodných matek. Podle posledních údajů statistického úřadu se i u nás rodí 34,4 % dětí mimo manželství (i když to neznamená, že všechny tyto děti by vyrůstaly bez otce). Dalším faktorem je vzrůstající rozvodovost, kdy děti jsou ve velké většině svěřovány matce a otec s nimi velmi často má malý či žádný kontakt. Zvláštní skupinou jsou stále čtenější ekonomicky velmi dobře situované rodiny, kdy otec je tak pracovně vytižený, že nemá čas a sílu udržovat smysluplný kontakt s dětmi. Zatímco v polovině minulého století psychologové želeli, že jsou pryč předindustriální časy, kdy dítě pozorovalo svého otce při práci a osvojovalo si jeho dovednosti a hodnoty a děti trávily se svým otcem jen jeho volný čas, dnes poukazují na to, že stále více otců na děti žádný volný čas nemá.

Americký psycholog Amneus již v roce 1991 uveřejnil knihu „The Garbage Generation - odpadová generace“. Varuje před explozivním růstem počtu svobodných, často nezralých matek, poukazuje na to, že mezi jejich dětmi je vysoká míra psychických obtíží, problematické vztahy, drogová závislost a vysoká kriminalita. Nepřítomnost otce je u některých etnických a sociálních skupin, především ve Spojených státech, velmi častá (u Afroameričanů v roce 1999 u 52 % dětí [54]). Tato skutečnost je považována za alarmující. Inspiruje řadu výzkumných projektů a z nich vyplývající doporučení jsou implementována do praxe sociální politiky za velkého zájmu a finanční podpory federálních i státních úřadů. Prezident Bush v roce 2001 prohlásil, že podpora větší úlohy otců v životě dětí je prioritou jeho administrativy [54].

U nás v roce 1996 vyšla publikace „Průvodce rozvodem“ [11] od skupiny autorů, mezi nimiž je i veřejnosti dobře známý profesor Zdeněk Matějček. Autoři shrnují výsledky dosavadních studií: I otcové mohou ke svým dětem již od narození mít silný citový vztah, který se od vztahu matka-dítě nedá odlišit. Děti si od narození vytvářejí vztah a vazbu k oběma rodičům. Otec je pro dítě od počátku nenahraditelný, dítě si vytváří k matce a k otci trojstranný vztah, který tvoří základ jeho identity a zkušenosti se světem. Otec se chová jinak než matka – reprezentuje jednu polovinu lidstva, mužský svět, je identifikační postavou pro chlapce a vzorem pro pozdější partnery děvčat. Ochudit dítě o mužskou složku znamená způsobit mu závažnou újmu. Autoři mají za to, že nové poznatky by měly

být zohledňovány při rozhodování soudů. Uvádějí, že podle klinické zkušenosti je v 15–20 % rozvodových případů otec lepší alternativou pečovatele než matka. Otcové nicméně svou kapacitu málo využívají.

V roce 1995 a 1996 vyšly u nás z iniciativy Eduarda Bakaláře práce R. A. Warschaka [58] a R. A. Gardnera [29], které se problematikou otcovství a nepřítomnosti otce zevrubně zabývají. Tyto práce přinášejí mnoho cenných informací a podnětů, současně některými radikálními názory vzbudily odbornou kritiku [například 44] a odmítavá stanoviska. Nicméně jak veřejnost, tak řada institucí a odborníků je v současnosti především jejich zásluhou o otcovství a potřebách dětí lépe informovaná.

Problematika otcovství, jeho deficitu a důsledků pro zdraví a prosperitu dětí, je ve světové literatuře velmi živá a velké množství studií přináší nové informace.

Americký pediatrický žurnál [46] uvádí, že 40% amerických dětí zažívá rozvod rodičů do svých šestnácti let. Uzavírá, že ztráta úplné rodiny se stává nejčastějším a nejvýznamnějším rizikem pro zdravý vývoj dětí. Naše situace není tak dramatická a závěry především amerických studií nelze vždy bezvýhradně aplikovat, nicméně paralely jsou zřejmé a je možné, že další vývoj nás přiblíží k výše citovaným číslům.

Studie dokládající vliv otcovské péče na prosperitu dětí

V posledních asi patnácti letech nové statistické metody umožnily posuzovat jaké intervenující proměnné mají podíl na celkovou varianci výsledků. Četné práce pak doložily, že podíl otcovské péče na prosperitě dětí je podobně významný jako podíl mateřského vkladu a že dokonce některé výsledky jsou podmíněny výlučně otcovskou péčí [51]. Například Brody [14] ve své šestileté longitudinální studii 592 rodin prokázal, že vřelý otcovský vztah (ne mateřský!) má významný vliv na formování postojů adolescentů k manželství, rozvodu, pohlavním rolím, sociální péči, porodům mladistvých a podobně. Adolescenti internalizovali rodičovské hodnoty tím spíše, čím byl otcovský vztah k nim vřelejší.

Lamb [39] dokládá, že i pro dítě tak zásadní vazba na pečovatele (attachement) se formuje v přibližně stejném věku šesti až sedmi měsíci jak mezi matkou a dítětem, tak mezi dítětem a otcem, i když otcové obvykle s dítětem tráví méně času než matka.

Práce, které se zabývají širšími kontexty rodičovství [například 7] poukazují na to, že otcové iniciují spolupráci na budování „sociálního kapitálu“ s osobami v okolí dítěte, tedy na integraci dítěte do sociálních vazeb, na jeho chápání širších souvislostí. Tak napomáhají i internalizaci sociálních norem.

Otcovství je tedy na rozdíl od mateřství velmi citlivé k vytváření kontextů osobního - rodinného a sociálního [například 6]. Matějček [11] parafrázuje podobné nálezy tak, že matka vede dítě k člověku a otec k lidem.

Je opakovaně doloženo, že otcovská péče má velmi silný pozitivní vliv na úroveň kognitivních schopností dítěte a jeho sociální zdatnosti [například 51].

Řada studií dokládá negativní důsledky deficitu otcovské péče. Například Ellis [18] srovnává prosperitu dětí vychovávaných jen jedním rodičem (nejčastěji matkou) s dětmi z úplné rodiny a nalézá u první skupiny více problematického chování, horší školní prospěch, časnější začátek sexuálních aktivit, menší úroveň psychické pohody a větší životní těžkosti. Podle Hethringtona [33] děti vychovávané jen jedním rodičem mají těžkosti v navazování důvěrných vztahů, v dosahování autonomie. Také Govind a Stein [30] konstatovali u dětí vychovávaných jen jedním rodičem více problematického chování a horší školní prospěch. McMunn [41] dospěl k podobným závěrům, nicméně ty ztratily statistickou významnost, když vzal v úvahu proměnnou nižšího socioekonomického statutu. Pfiffner [49] ve své studii konstatoval, že děti mezi pěti a jedenácti lety, vyrůstající bez otce, měly významně více symptomů antisociálního chování. Ellis [18] našel, že ženy, které v ranném věku žily bez otce, byly dříve sexuálně aktivní a častěji otěhotněly ve věku do 16 let.

Četné i dřívější studie dokládají, že dobrý kontakt s otcem, jeho angažovanost v péči a výchově redukuje míru agresivity v chování chlapců [například 43] a přispívá k emoční pohodě a dobrému přizpůsobení děvčat [například 27].

Řada prací dokládá, že otcovská péče a angažovanost je nejsilnějším prediktorem mnoha specifických výsledků u dětí. Dominy [15] studoval vztah mezi v dětství vnímaným přijetím versus odmítnutím ze strany otce a matky u žen, které trpěly záchvatovitým přejídáním (binge eating disorder) a zjistil, že ty vnímaly významně častěji svého otce jako odmítajícího. Chen [34] zjistil, že otcovská věrlost v jeho vzorku 258 studentů je v negativním vztahu k agresivnímu chování k souvěkvcům a v pozitivním vztahu se školním prospěchem. Tento vztah nenalezl u mateřské věrlosti. Konstatovali, že dobrý vztah s otcem byl v pozitivním vztahu s absencí adolescentní deprese. Podobné vztahy byly v dalších studiích konstatovány i u učitelů u posuzované sociální kompetence, a to u problémů s chováním a u celkového sociálního a psychologického přizpůsobení.

Další studie dokládají, že otcovská péče má rozličný vliv na dcery a syny. Například Barber [12] konstatoval, že úroveň sebeocenením u děvčat je nejlépe predikovatelná otcovskou fyzickou náklonností (polibky, štouchance) a všeobecnou mateřskou podporou, zatímco sebeocenení u synů bylo nejlépe

predikovatelné soustavným otcovským zájmem (například péčí o bezpečí a zábavu) a mateřskou přátelskostí (například společné trávení času a společné aktivity).

Práce, které se zabývají popisem otcovské péče konstatují, že otcové jsou neaktivnější v kontaktu s dětmi ve školním věku, nejvíce se angažují v hrách s dětmi [například 40] a jsou s to adekvátně číst dětské potřeby a chování a adekvátně na ně reagovat, přestože tyto své schopnosti užívají méně často než matky. K podobným závěrům dospěl i Jones [35]. Všeobecně se ukazuje, že pečující otcové se vyskytují více mezi vzdělanějšími otci a že otcové se více angažují se syny než s dcerami [například 57]. Povaha a míra péče, kterou otcové věnují svým dětem, má všeobecně velkou variaci [16].

Empirických studií, které se zabývají se podílem otců na zdraví a prosperitě dětí je tedy v současnosti značné množství. Dají se shrnout tak, že otcovská péče a láska má silný pozitivní vliv na sociální, emoční a kognitivní vývoj a fungování dětí a adolescentů. Její deficit vede k řadě negativních důsledků.

Děti v porozvodovém období

Nejčastější příčinou deficitu otcovské péče je porozvodová situace, která překvapivě často vede k minimálnímu či žádnému kontaktu otce s dětmi. Například Kressel [38] odhaduje, že asi 40 % matek s dětmi svěřenými do výchovy odpírá otcům návštěvy dětí, Arditti [9] sděluje, že z jeho vzorku 125 rozvedených otců 50 % referovalo o narušování návštěv dětí jejich matkami. K podobným nálezům docházejí i naši autoři [52].

Tento problém je závažný - rozvodovost je vysoká. Odhaduje se, že u nás je asi 25 % lidí v produktivním věku rozvedených, více než 20 % dětí žije v neúplných rodinách. V čele neúplné rodiny je většinou žena. Ve Spojených státech 33 % dětí žije odděleně od svého rodiče, mezi nimi pak 83 % odděleně od svého otce [54].

Metaanalýzy výsledků studií konstatují, že děti z rozvedených rodin zakoušejí častěji obtíže v chování a přizpůsobení v dětství, adolescenci a až do dospělosti. Ve srovnání s dětmi z úplných rodin dosahují nižšího vzdělání i příjmu, častěji jsou závislí na sociální podpoře a častěji se stávají nesezdanými, osamělými či rozvedenými rodiči. [2, 3, 5]. Rozdíl v prosperitě mezi dětmi z nerozvedených a rozvedených rodin s rostoucím věkem dětí roste a vrcholí v období mezi adolescencí a rannou dospělostí [5]. Nicméně nesporný je fakt, že mezi dětmi z rozvedených rodin je v jejich prosperitě velká variabilita – některé prosperují velmi dobře, jiné mají značné problémy [4]. Obvykle se prosperita dětí zlepšuje v průběhu času uplynulého od rozvodu rodičů a značně závisí na míře rodičovského přizpůsobení [4].

Děti z rozvedených rodin se chovají jinak především ve vztazích – navazují vztahy dříve, mají dřívější sexuální zkušenosti a ve vztazích mají větší problémy [55]. Ženy, jejichž rodiče se rozvedli, mají podle Eastovy [17] studie více psychických problémů a více problémů ve vztazích, u obou pohlaví byla ve srovnání s kontrolní skupinou častější nezaměstnanost, menší vzdělání, častější rozvod, častější negativní životní události a rizikové chování ohrožující zdraví. Studie uzavírá, že rozvod představuje stres, který vyvolává sekvenci negativních událostí přesahující až do dospělosti a že je třeba vyjít vstříc specifickým potřebám dětí a negativní konsekvence minimalizovat.

Fabricius [22] se zajímal o fyzické zdraví univerzitních studentů, jejichž rodiče se rozvedli před jejich šestnáctým rokem, a konstatoval, že stresující okolnosti spojené s rozvodem a následující slabý kontakt s otcem predikoval horší fyzické zdraví.

Zatímco asi 10 % dětí z úplných rodin má vážné zdravotní nebo sociální problémy, mezi dětmi z rozvedených rodin je takových dětí 20–25 % [36].

Storksén [56] se zajímal o úroveň adaptace a prosperity norských adolescentů. Konstatoval, že 30 % adolescentů z rozvedených rodin vykazovalo symptomy horší adaptace a slabší prosperity, zatímco u adolescentů z nerozvedených rodin takové symptomy našli jen u 14 %.

Amato [4] nicméně konstatuje, že mezi dětmi z rozvedených rodin je, co se týká zdravotního stavu a prosperity, velká variabilita. Shrnuje nálezy řady studií tak, že zdraví a prosperita dětí závisí na řadě zdrojů. Za rozhodující považuje celkovou konfiguraci zdrojů a stresorů a jejich interakci. Uzavírá, že děti, které rozvodem ztrácejí jen málo zdrojů a zažívají malý stres, prosperují dobře.

Rozpad rodiny se stává nejčastějším a nejvýznamnějším rizikovým faktorem ohrožujícím zdravý vývoj dětí [46]. Faktorem, který intervenuje univerzálně u velké většiny dětí z rozvedených rodin, je ztráta denního kontaktu s otcem. Vzhledem k dobře doloženému významu otcovské péče na prosperitu dětí můžeme mít za to, že absence otce je hlavní příčinou horších výsledků těchto dětí. Další významnou příčinou je ta skutečnost, že u odhadovaných 20 % rozvedených rodin se řetězí konflikty a soudní spory. Je dobře doloženo, že se děti z těchto rodin vyznačují velmi častými poruchami zdraví a špatnou prosperitou. Tato skupina významnou mírou přispívají k horším výsledkům dětí z rozvedených rodin.

Porozvodové uspořádání

Nálezy studií dokládajících důležitost otcovské péče a horší prosperity dětí z rozvedených rodin vedou k hledání porozvodového uspořádání, které by minimalizovalo ztráty dětí.

V minulosti soudy rozhodovaly, a v některých státech dosud rozhodují, v souladu se standardním,

rutinně používaným schématem, kdy se otec s dítětem stýká každý druhý víkend. Obvykle se nebraly v úvahu žádné podrobnější informace ani o rodičích, ani o dítěti, jeho potřebách, kvalitě vztahů s rodiči a podobně. Pod vlivem rostoucího vědomí důležitosti péče obou rodičů byl ve Spojených státech v osmdesátých letech zaveden institut střídavé péče (joint physical custody), na konci devadesátých let pak i u nás. Některé studie, sledující prosperitu dětí žijících v tomto uspořádání, jsou velmi optimistické. Je ovšem třeba poukázat na skutečnosti, že střídavé péče jsou schopni jen dobře kooperující, event. kvalitní rodiče. V této souvislosti je zajímavý nálezy studie Pruett [50], která zjistila, že děti od narození do tří let odloučení od matky a pobyt u otce přes noc snášejí nejen dobře, ale i z něj profitují (méně problémů v sociální sféře, méně poruch pozornosti, u děvčat méně vyhybového chování). U dětí od čtyř do šesti let našla méně adaptačních problémů. Děti nicméně z pobytu u otce profitovaly jen v případech, že rozvrh péče mezi otcem a matkou byl konzistentní a bezproblémově dodržovaný.

Nicméně matky nadále byly úspěšné v získávání dětí do své výhradní péče (80 – 85 % případů) [19]. V devadesátých letech nicméně v těch státech USA, kde byl institut střídavé péče zaveden na počátku osmdesátých let, byl podíl případů, kdy děti byly svěřeny do střídavé péče rodičů, znatelně vyšší (12–27 %) [13]. Obvykle to bylo v případech otců s vyšší úrovní vzdělání a příjmů.

Poslední rozsáhlejší výzkum porozvodového uspořádání [53] našel mezi australskými rozvedenými rodinami šest druhů prozvodového uspořádání: sdílená péče (6 %), kdy každý z rodičů pečoval o dítě nejméně 30 % času, „standardní péče“ (34 %), obvykle každý druhý víkend, jen přes den (16 %), obvykle nepravidelně, jen prázdniny (10 %), příležitostný kontakt jen jednou za 3–6 měsíců (7 %), téměř žádný nebo žádný kontakt (27 %). Jen minimální část rodičů, tedy i po rozvodu, sdílí péči o děti. Někteří autoři mají za to, že podobná situace je i v USA [27]. Australský výzkum ukázal, že matky jsou významnou překážkou častého kontaktu otců s dětmi. Více než polovina matek považovala standardní nebo žádný kontakt za přiměřený. Více než polovina matek měla k rovnému podílu na péči o dítě negativní postoj, zatímco 70–74 % otců mělo k takovému uspořádání pozitivní postoj. Některé údaje o vyšším podílu otců na péči o děti (podle Bravera) [13] klesl podíl otců, kteří se s dětmi 2–3 roky stýkají minimálně nebo vůbec ne z 50 % na počátku osmdesátých let na 26 % v polovině devadesátých) jsou optimisticky interpretovány jako výsledek rostoucí evidence a propagace důležitosti otcovské péče. Nicméně co se týká kvality péče rozvedených otců, konstatuje se všeobecně [například 28], že rozvedení otcové obvykle svou péči omezují na hru a zábavu (návštěva kina, sportovní utkání) a navíc, že jejich angažovanost s odstupem od

rozvodu klesá. Jiné studie podle očekávání konstatují [na příklad 24], že nejlepším prediktorem vysoké angažovanosti otce je stabilní a spokojené manželství.

Když hledáme příčinu této skutečnosti, nacházíme u některých otců nedostatek zájmu, u jiných osobnostní limity spojené se slabou vazbou na dítě (weak attachment) [například 33], jiní otcové se stahují, aby se vyhnuli vracející se bolesti z násilně redukováného kontaktu s dítětem [10]. Centrální roli nicméně hrají v této otázce postoje matek. Hovoří se o mateřské obstrukci (maternal gatekeeping) jako o souboru názorů a vzorců chování, které brání větší angažovanosti mužů v péči o děti. Matky, které v souvislosti s rozvodem zažívají pocity hostility, zranění a hněvu často brání kontaktu otce s dítětem. Pokud matka vnímá otce jako málo kompetentního v péči o dítě, má tendenci bránit mu v kontaktu. Hodnocení otcovské kompetence nejtěsněji souvisí s tím, jak je schopný platit alimenty [23]. Některé děti, přestože ve většině vítají kontakt s otcem, kontakt odmítají, například ve strachu opustit zranitelného rodiče (matku), pro odcizení v případech porozvodových konfliktů, pro strach z konfliktů při předávání a podobně [36]. V těchto případech se doporučuje terapeutická intervence.

Opětné uzavření manželství jak u otců, tak u matek vede k redukcí kontaktů mezi otci a dětmi, stejně tak jako navázání milostného vztahu. Příčinou je neschopnost dostat více závazkům, konflikty loajality a časová tíseň [33]. Asi třetina dětí rozvedených rodičů pociťuje nové angažmá svých rodičů jako velmi stresující [33].

Furstenberg [27] ve své studii, která zahrnuje reprezentativní vzorek dětí populace USA ve věku od 11 do 16 let, které zažily rozvod rodičů, konstatuje, že rozsah absence otcovské péče a angažovanosti je překvapivý, zvláště, když vezmeme v úvahu rostoucí vědomí o důležitosti otcovské péče.

Na to, že většímu podílu otců na péči o děti brání řada kulturních, sociálních, osobnostních a dalších překážek, poukazují i další autoři [například 1].

Programy podpory rodičovství a otcovství

Rostoucí vědomí důležitosti otcovské péče a pesimistická zjištění o porozvodových kontaktech otců s dětmi inspirují programy, které edukují rozvádějící se rodiče. Soudy iniciují řadu programů, které mají vést rodiče k vědomí důležitosti klidného kontaktu dítěte s oběma rodiči. Rodičům jsou k dispozici mediační programy, kurzy, individuální konzultace i písemné materiály. Na základě nových poznatků byly vyvinuty diferencované modely porozvodové péče sladěné s vývojovými a psychologickými potřebami dětí, možnostmi a kvalitami rodičů. V některých státech USA je účast v takových programech pro rozvádějící se rodiče povinná.

Meyers [42] konstatuje, že ve světle shromážděných poznatků o důležitosti otcovské péče je třeba doporučit, aby součástí curricula středních škol bylo vzdělání a výchova k otcovství. Aby podpora rodičovství, a zvláště otcovství, byla jednou z politických priorit. Furstenberg [27] na základě svých nálezů volá po soudní a legislativní intervenci, která by vedla k větší otcovské angažovanosti. Jiná studie [20] konstatuje, že lepší kooperaci rozvedených manželů lze očekávat spíše mezi příslušníky střední a vyšší třídy a všeobecně mezi vzdělanějšími rodiči.

Řada autorů [21,45, 47] shodně uvádí, že mediační programy vyvinuté pro potřeby soudů udávají úspěšné řešení 40 až 80 procent případů. Programy jsou úspěšné u značné části rozvádějících se či rozvedených rodin, které se dostanou do sporu či konfliktu, nicméně jednotliví autoři shodně referují, že jsou neúspěšné u skupiny případů, které lze označit za vysoce konfliktní [například 24].

Podporou rodiny a otcovství se především v USA zabývá řada vládních i nevládních organizací (například britská Families Need Fathers, americká National Center of Fathers and Families a další). Tyto organizace podporují empirické studie, zveřejňují jejich výsledky a iniciují nejrozličnější programy podporující rodinu a otcovství.

ZÁVĚR

Důležitost otcovské péče dokládá velká řada empirických studií. Ve společnosti roste znepokojení nad tím, že stále větší počet dětí trpí jejím deficitem. Rozpad rodiny se stává nejčastějším a nejvýznamnějším rizikovým faktorem ohrožujícím zdravý vývoj dětí. Tyto skutečnosti vedou k řadě iniciativ, které si kladou za cíl zmírnit negativní následky vývoje společnosti, jež vede k destabilizaci rodiny. Zřejmě je snaha posílit vědomí důležitosti otcovské postavy. Četné iniciativy směřují ke zlepšení porozvodové situace dětí. Především reference o efektivitě mediačních programů jsou optimistické.

U nás není situace tak dramatická jako například ve Spojených státech, nicméně všechny demografické ukazatele (věk prvního sňatku, porodnost atd.) ukazují na to, že naše situace se již dnes blíží situaci moderních postindustriálních společností, v nichž rodina je stále křehčí institucí. Musíme proto očekávat, že rozvodovost poroste a poroste i počet dětí vyrůstajících mimo úplnou rodinu. S touto skutečností se budeme muset vyrovnávat a hledat cesty jak minimalizovat její důsledky pro děti.

LITERATURA

---

1. **Allen, S. M., Hawikins, A. J.:** Maternal gatekeeping: Mot-

- hers' beliefs and behaviors that inhibit greater father involvement in family work. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 1999, pp. 199-212.
2. **Amato, P. R., & Keith, B.:** Parental divorce and the well-being of children: A metaanalysis. *Psychological Bulletin*, 110, 1991a, pp. 26-46.
  3. **Amato, P. R., & Keith, B.:** Parental divorce and adult well-being: A meta-analysis. *Journal of Marriage and the Family*, 53, 1991b, pp. 43-58.
  4. **Amato, P. R.:** Children's adjustment to divorce: Theories, hypotheses, and empirical support. *Journal of Marriage and the Family*, 55, 1993, pp. 23-38.
  5. **Amato, P. R.:** Life-span adjustment of children to their parents' divorce. *Children and divorce. The Future of Our Children* 4/1, 1994, pp. 143-164.
  6. **Amato, P. R.:** More then money? Men's contributions to their children's lives. In A. Booth & N. Crouter (Eds): *Men in families: When do they get involved? What difference does it make?* Mahwah, NJ: Erlbaum, 1998, pp. 241-278.
  7. **Amato, P. R., Day, R. D., Lamb, M. E., Marsiglio, W.:** Scholarship on fatherhood in the 1990s and beyond. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 2007, p. 1173.
  8. **Amneus, D.:** The Garbage generation. The consequences of destruction of the two-parent family and the need to stabilize it by strengthening its weakest link, the father's role. *alhambra, Ca. Primrose Press*, 1991.
  9. **Arditi, J. A.:** Factors relating to custody, visitations, and child support for divorced fathers: An exploratory analysis. *J. Div. Remarr.*, 17, 1992, pp. 23-42.
  10. **Arendell, T.:** *Fathers and divorce.* Thousand Oaks, CA: Sage, 1995.
  11. **Bakalář, E., Nováková, M. a D.:** *Průvodce rozvodem.* Praha, Lidové noviny, 1996.
  12. **Barber, B., Thomas, D.:** Dimensions of fathers' and mothers' supportive behavior: A case for physical affection. *Journal of Marriage and the Family*, 48, 1986, pp. 783-794.
  13. **Braver, S. L., O'Connell, D.:** *Divorced dads: Shattering the myths.* New York, Tarcher/Putnam, 1998.
  14. **Brody, G. H., Moore, K., Gleib, D.:** Family processes during adolescence as predictors of parents-young adult attitude similarity: A six-year longitudinal analysis. *Family Relations*, 43, 1994, 369-373.
  15. **Dominy, N. L., Johnson, W. B., Koch, C.:** Perception of parental acceptance in women with binge eating disorder. *Journal of Psychology*, 134, 2000, p. 2336.
  16. **Douthitt, R.:** The division of labor within the home: Have gender roles changed? *Sex roles*, 20, 1988, pp. 693-704.
  17. **East, L., Jackson, D., O'Brien, L.:** Father absence and adolescent development: a review of the literature. *Journal of Child Health Care*, 10, 2006, 4, pp. 283-295.
  18. **Ellis, B. J., Bates, J. E., Dodge, K. A., Fergusson, D. M., Horwood, J. L., Pettit, G. S., Woodward, L.:** Does father absence place daughters at special risk for early sexual activity and teenage pregnancy? *Child Development*, 74, 2003, 3, pp. 801-821.
  19. **Emery, R. E.:** *Marriage, divorce, and children's adjustment* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage, 1999.
  20. **Emery, R., E.:** *Marriage, divorce, and children's adjustment.* Newbury Park, CA: Sage Publications, 1988.
  21. **Emery, E., R., Wyer, M. M.:** Divorce mediation. *American Psychologist*, 42, 1987, 2, pp. 472-480.
  22. **Fabricius, W. V., Luecken L. J.:** Postdivorce living arrangements, parent conflict, and longterm physical health correlates for children of divorce. *J. Fam. Psychol.*, 21, 2007, 2, pp. 195-205.
  23. **Fagan, J., Barnett, M.:** The relationship between maternal gatekeeping, paternal competence, mothers' attitudes about the father role, and father involvement. *Journal of Family Issues*, 24, 2003, pp. 1020-1043.
  24. **Feinberg, J. M., Loeb, L. S.:** Custody and visitation interference: Alternative Remedies. *AAML Journal*, 12, 1994, pp. 271-284.
  25. **Feldman, S., Nash, S., Aschenbrenner, B.:** Antecedents of fathering. *Child development*, 54, 1983, pp.1628-1636.
  26. **Furstenberg, F., Nord, C.:** Parenting apart: Patterns of childrearing after marital disruption. *Journal of Marriage and the Family*, 47, 1985, pp. 893- 904.
  27. **Furstenberg, F., Morgan, S., Allison, P.:** Paternal participation and children's well-being after marital dissolution. *American Sociological Review*, 52, 1987 pp. 695-701.
  28. **Furstenberg, F., Cherlin, A.:** *Divided families: What happens to children when parents part.* Cambridge, MA, Harvard University Press, 1991.
  29. **Gardner, R. A.:** *Syndrom zavrženého rodiče.* Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1996.
  30. **Govind, P., Stein, R. E. K.:** Contrast between behaviour and academic achievement for kindergarten children living in single parent families. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics*, 25, 2004, 5, p. 376.
  31. **Hetherington, M. E., Bridges, M, Insabella, G. M.:** What matters? What does not? Five perspectives on the association between. Marital transitions and children's adjustment. *American Psychologist*, 53, 1998, 2, pp. 167-184.
  32. **Hetherington, E. M., Cox, M., Cox, R.:** Effects of divorce on parents and children. In Lamb, M. (ed.): *Nontraditional families*, Hillsdale, NJ, Erlbaum, 1998.
  33. **Hetherington, E. M.:** Should we stay together for the sake of the children? In E. M. Hetherington (ed.): *Coping with divorce, single parenting, and remarriage.* Mahwah, NJ: Erlbaum, 1999, pp. 93-116.
  34. **Chen, X., Liu, M., Li, D.:** Parental warmth control, and indulgence and their relations to adjustment in Chinese children: A longitudinal study. *Journal of Family Psychology*, 14, 2000, pp. 401-419.
  35. **Jones, C.:** Father-infant relationships in the first year of life. In S. M. Hanson, F. W. Bozett (eds.): *Dimensions of fatherhood.* Beverly Hills, CA: Sage, 1985, pp. 92- 114.
  36. **Kelly, J. B.:** Developing beneficial parenting plan models for children following separation and divorce. *Parenting Following Separation and Divorce*, 19, 2005, pp. 237-254.
  37. **Kelly, J. B.:** Children's living arrangements. Following separation and divorce: Insights from empirical and clinical research. *Family Process*, 46, 2007, 1, pp. 35-52.
  38. **Kressel, K.:** *The process of divorce.* New York, Basic Books, 1985.
  39. **Lamb, M. E.:** *The role of father in child development.* New York, Wiley, 1981.
  40. **Lamb, M. E.:** Fathers and child development: An introductory overview and guide. In M. E. Lamb (Ed.): *The role of the father in child development.* New York, Wiley, 1997, pp. 1-18.
  41. **McMunn, A. M., Nazroo, J. Y., Marmot, M. G., Boreham, R., Goodman, R.:** Children's emotional and behavioural well-being and the family environment: Findings from the health survey for England. *Social Science and Medicine*, 53, 2001, 4, pp. 423-440.
  42. **Meyers, S. A.:** Adapting parent education programs to meet the need of fathers: An ecological perspective. *Family Relations*, 42, 1993, pp. 447-452.
  43. **Mott, F. L.:** When is a father really gone? Paternal-child conduct in father-absent homes. *Demography*, 27, 1990, pp. 499-517.
  44. **Pavlát J., Pavlovský P., Janáčková L.:** K diskusi o syndromu odcizeného rodiče. *Čes. a slov. Psychiat*, 102, 2006, s. 376-380.
  45. **Pearson, J., Thoennes, N.:** Divorce mediation research results, In J. Folberg, A. Milne (eds.): *Divorce mediation: Theory and practice.* New York, Guilford Press, 1988, pp. 429-452.

46. Pediatrics – commentary: Perental separation and divorce: Can we provide an ounce of prevention? Pediatrics, 110, 2002, pp. 1007-1009.
47. **Pedro-Carroll, J. L.:** Fostering resilience in the aftermath of divorce: The role of evidence-based programs for children. Family Court Review, 43, 2005, pp. 52-64.
48. **Peterson, D. R., Becker, W. C., Shoemaker, D. J., Quay, H. C.:** Parental attitudes and child adjustment. Child Development, 32, 1959, pp. 119-130.
49. **Pfiffner, L. J., McBurnett, K., Rathouz, P. J.:** Father absence and familial antisocial characteristics. Journal of Abnormal Psychology, 29, 2001, 5, pp. 357-367.
50. **Pruett, M. K.:** Applications of attachment theory and child development research to young children's overnights in separated and divorced families, in overnights and young children. Essay from the Family Court Review, 2005, pp. 5-12.
51. **Rohner, R. P., Veneziano, R. A.:** The Importance of father love: history and contemporary evidence. Review of General Psychology, 5, 2001, 4, pp. 382-405.
52. **Schüller, V., Prokopec, J., Dytrych, Z.:** Dítě jako „objekt“ v rozvodovém procesu. Demografie, 27, 1985, s. 221-227.
53. **Smyth, B.:** Time to rethink time? The experience of time with children after divorce. Family Matters, 71, 2005, pp. 4-10.
54. **Sonenstein, Malm, K., Billing, A.:** Study of fathers' involvement in permanency planning and child welfare casework. U.S. Department of Health and Human Services Report. Dostupné na <http://aspe.hhs.gov/hsp/CW-dads02/>, 2002.
55. **Spruijt, E., DeGoede, M., Vandervalk, I.:** The well-being of youngsters coming from six different family types. Patient Education and Counseling, 45, 2001, 10, pp. 285-294.
56. **Storksens, I., Roysamb, E., Holmen, T. L., Tambs, K.:** Adolescent adjustment and well-being: effects of parental divorce and distress. Scand.. J. Psychol., 47, 2006, 1, pp. 75-84.
57. **Starrels, M.:** Gender differences in parent-child relations. Journal of Family Issues, 15, 1994, pp. 148-165.
58. **Warschak, R. A.:** Revoluce v porozvodové péči o děti. Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1995.

PhDr. Josef Pavlát, Ph.D.
Psychiatrická klinika 1. LF UK a VFN
Ke Karlovu 11
128 00 Praha 2
e mail: jpav@lf1.cuni.cz

Česká neurologická společnost ČLS JEP, Slovenská neurologická společnost SLS,
 Česká liga proti epilepsii, Slovenská liga proti epilepsii
 a Lékařská fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

pořádají

ve dnech **27. 11. – 30. 11. 2008**

22. český a slovenský neurologický sjezd

Místo konání:

Olomouc, historické prostory olomoucké univerzity, olomoucké arcidiecéze a románského biskupského paláce

Hlavní témata sjezdu:

Parkinsonova nemoc a další neurodegenerativní onemocnění

Dystonie a spasticita

Roztroušená skleróza a další demyelinizační onemocnění

Cévní onemocnění mozku

Demence a kognitivní poruchy

Epilepsie

Nervosvalová onemocnění

Vertebrogenní poruchy

Dětská neurologie

Mozek a duše: umělecká reflexe

Organizační zajištění sjezdu: Konferenční servis Univerzity Palackého v Olomouci

Bližší informace na www.neuro2008.upol.cz